

ה"חולה לפנינו" (קרובים נעשו רחוקים)

תגובה למאמרו של ד"ר יעקב לוי (אסיא ד' 10)

פרופ' ד. מאיר

כרופא וכאיש המכיר משנים מקרוב את הדיונים ההלכתיים והפסיקה בקשר לנתוחי מתים, תמהני, על המסקנות הנובעות ממאמרו של ד"ר יעקב לוי (אסיא ד' 10). רופא זה במאמרו מנתח מנקודה רפואית את המושג "חולה לפנינו" לאור ההתפתחויות המודרניות במקצוע. משתמע ממאמרו, שכמעט אין אפשרות קיימת ברפואה של היום, למלא את הדרישות של התנאי של "חולה לפנינו" אשר הונח ע"י הפוסק רב יחזקאל לנדאו, ה"נודע ביהודה", לפני קרוב ל-200 שנה כבסיס להיתר לנתוח לאחר המוות.

אין ברצוני להכנס לעובי הויכוח ההלכתי – מה זה בעצם "חולה לפנינו", אבל ידוע שקמו בין הפוסקים, מאז הגדרתו של ה"נודע ביהודה", אלה אשר לאור שינויי הזמן וההתפתחויות ברפואה, המרחיבים את חלות המושג של "חולה לפנינו" גם מנקודת הזמן וגם מנקודת המקום (רחוקים נעשו קרובים). על יסוד זה הם מוכנים להורות לנתוח יותר מקרים מאשר היה כנראה אפשרי לפי המציאות הרפואית אשר עמדה בפני ה"נודע ביהודה". מאידך, ישנם אחרים אשר בפסיקתם מתבססים על המושג "חולה לפנינו" רק במונחי המדויק של ה"נודע ביהודה". יש כנראה בעינין הזה על מי לסמוך בפסיקה היום גם לקלא וגם לדומרא.

ויכוח זה על חלות המושג "חולה לפנינו" הוא צריך בעיקרו להיות בין פוסקים ואין לרופאים, אלא לספק להם את המידע הרפואי הדרוש בכדי שהם, כבעלי ההוראה, יוכלו להכיר לעומק את הבעיות הרפואיות ואת המציאות הרפואית אשר עליהן הם דנים ופוסקים. זו כנראה מטרתו של המאמר של ד"ר לוי ועליה אני בא להעיר.

דומני שמושגיו של ד"ר לוי והבנתו של "חולה לפנינו", אשר עליהם הוא מבסס את גישתו הפסקנית שכמעט ואין הצדקה בכלל מנקודה רפואית והלכתית לבצוע נתוח לאחר המוות, הם לדעתי דעת יחיד.

אני והרבה רופאים אחרים אשר ההלכה קובעת עבורם בנדון, איננו יכולים להסכים לגישתו. אין ספק, שעם כל הטכניקה הרחבה כולל מחשבים אשר עוזרים להפצת מידע, לא הגענו ולא נגיע לתקופה די ארוכה, אם בכלל, למצב שיש להפיק תועלת מנתוחים לאחר המוות בכל או ברוב המקרים. למרות זאת, בין המציאות אשר מתאר אותה ד"ר לוי לבין זו אשר אנו כרופאים מתמודדים אתה יום יום, קיים פער עצום.

ישנן מחלות ממאירות מסויימות די שכיחות, אשר הערכת היעילות של הטפול החדיש בהן תלויה בעיקר במימצאים שיש להפיק רק מבדיקות שלאחר המוות. כל המקצוע של CHEMOTHERARY טפול ע"י חומרים "רעליים" בסרטנים שונים, לשם הערכת יעילותם והסכון בשימושם, מבוסס.

בין היתר, על בדיקות הרקמות של החולה שקבל טפול זה. הטפול בסובלי מחלות שכיחות אלה, כגון לאוקמיה, משתנה כמעט חודש חודש בתוספות של תרופות חדשות, אשר את השפעתן יש לבדוק רק בנתוחים לאחר המוות באנשים שקבלו טפול בחומרים אלה, או בחומרים דומים בהרכבם הכימי.

ד"ר לוי צודק, שאין הקהילה הרפואית בלוס-אנג'לס ניזונה, באופן ישיר, מהידע בירושלים. אבל. אין ספק שהיכולת להגיש טפול מודרני לחולים בירושלים תלויה בהרבה באפשרות לבדוק גופות חולים דומים ("חולה לפנינו") אשר בטפולם נכשלו רופאי ירושלים. ד"ר לוי רשאי לנקוט בעמדה רפואית שלו ובהשלכותיה ההלכתיות. אבל, תמהני איך הוא מוצא לה סימוכין בדברי ה"חזון איש" זצ"ל, אשר כוונתם היא הפוכה.

ד"ר לוי כותב: "קרוב לרעיונו של ה"נודע ביהודה" מוצאים אנו גם ב"חזון איש" בסגנון אחר. אין החולה המסוכן עומד במחקר. אפילו אם אין חולה לפנינו, אבל המחלה המסוכנת היא מצויה לפנינו - ז.א. עכשיו ופה במקום - הרי זה נקרא פיקוח נפש. במקרה של מגפה ("חולי מהלכת"), אפילו אם אין עדיין אף חולה מסוכן, דנים אנו כבפיקוח נפש, כי כל אנשי העיר הם בצרה ובסכנה ("הו"ל כאויבים שצרו בעיר סמוך לספר"). לעומת זאת לא חשבינו ליה פקוח נפש בשכיח בזמן מן הזמנים. רואים אנו בעליל שעמדתו של ה"חזון איש" שזה עקרונית לזו של ה"נודע ביהודה" שגם הוא דיבר על "סכנת נפשות לפנינו", החולה לפנינו הוא בעיניו רק דוגמא". (סוף ציטטה)

דברי ה"חזון איש" הובנו תמיד להיפך. הם נראו כהרחבת המשג "לפנינו", שכאילו מחלה שכיחה מהלכת לפנינו, והיא זהה עם "חולה לפנינו", מכיון שעלולים כל יתר בני העיר לחלות בה. כראיה לפירושם של דברי ה"חזון איש" ז"ל, הנני מביא את דברי הרב יצחק אריאלי יבל"ח, אשר במאמר "בעיית נתוחי מתים", נועם כרך ו', גם הוא מביא את דברי ה"חזון איש":

"והנה אע"פ שהנו"ב והחת"ס לא התירו ניוול אלא כשהחולה לפנינו, מ"מ הרי מסיק הנו"ב שלא הותר במקום שאינו רק חששא קלה דשמא יחדמן דאל"כ יותרו כל מלאכות הרפואה בשבת כו', וכה"ג כ' בתוס' (פסחים מו: דוס"ה רבה) "וא"ת אי אמרינן הואיל א"כ בטלת כל מלאכות שבת הואיל וראי לחולה שיש בו סכנה, וי"ל כיון דלא שכיח כלל לא אמרינן הואיל" ע"כ, א"כ דווקא בחששא רחוקה ולא שכיח כלל אבל במחלות המצויות שבודאי נמצא חולה כזה במקום אחר אע"פ שאינו לפנינו, וכיום שרתקים נעשו קרובים ובודאי יחדמן היום או מחר גם לפנינו, גם הנ"ב והחת"ס מודים דהוי כמו שהחולה לפנינו עכשיו (ואחרי שידוע שכמה נפשות ניצלו ע"י הנתוחים שלאחר המות עלינו להחמיר בפ"נ ולהקל באיסור ניוול, ודוקא ברופאים

תאמנים בהחלט), וכ"כ החזו"א (אהלות סי' כב) ע"ד והנו"ב והח"ס שאין הדבר תלוי באיתא קמן אלא באם המחלה מצויה אף שאין בשעה זו חולה קמן כיון שהמחלה מהלכת וה"ל כאויבים שצרו בעיר הסמוך לספר וכמ"ש בגמ' (ערובין מה ותענית כא), משא"כ בדבר שעתיד לבא בזמן מן הזמנים לא מקרי פ"ג וכמו שאין עושין כלי זיין בשעת שלום, דא"כ בטלות כל המצוות, עכ"ל".

רב אריאלי עוסק בבעיות רפואיות הלכתיות שנים רבות וחושבני שאפשר לסמוך עליו שהוא הבין את דברי ה"חזון איש" זצ"ל, ומביא אותם, איפוא, לראיה לדבריו של ה"נודע ביהודה" שרק בחששא רחוקה ובמחלה לא שכיחה אומר ה"נודע ביהודה" שאסור, אבל "במחלות המצויות שבודאי נמצא חולה כזה במקום אחר אע"פ שאינו לפנינו" - מתיר ה"נודע ביהודה" והולך בעקבותיו של ה"חזון איש".

מי כד"ר לוי, רופא ילדים ותיק, יודע את מחלת הלאוקמיה הפוגעת בצורתה החריפה בעיקר בילדים. אין יום בירושלים שלא נמצאים בטפולם של הרופאים האונקולוגים, לכל הפחות. חמישה-ששה ילדים אשר מקבלים טפול כימותרפי למחלה זו. מחלה זו וסרטנים אחרים אשר ניתנים לטפול הם באמת אויבים האורבים לנו מאחרי דלתותינו.

אם ברצון ד"ר לוי להבין את דברי ה"חזון איש" כמתכוון רק לאפידמיה המונית, צריך הוא לזכור שפוסק זה הוא חי בזמננו ולא בימי הביניים ועל ערנותו וידיעותיו הרחבות על הנעשה בעולם מסביבו אין לערער.

אין ברצוני להגיב בכלל לעוד נקודה קטנה, אשר מביא אותה ד"ר לוי בשם הראי"ה קוק זצ"ל, שיש להסתפק בנתוחי ערלים בלבד. מחובתי אבל להעיר, שקשה כיום לקבל את דבריו כפשוטם, מחמת איבה שמפניה חששו גדולי ישראל בכל הדורות, ודומני שלאחר קום המדינה היה הראי"ה קוק זצ"ל מתייחס לענין בגישה אחרת.